

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΜΕΛΙΤΩΝΟΣ

.....

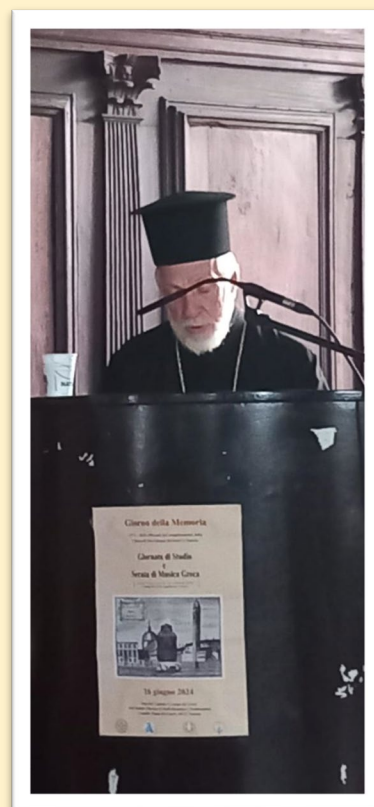
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ 450 ΕΤΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
(Βενετία, 16 Ιουνίου 2024)

Ἑλληνική Κοινότης ἐν Βενετία:

Μαρτυρίαι ἐκκλησιαστικῆς καί παιδευτικῆς προσφορᾶς

Ἐν συγκινήσει καί συντριβῇ καρδίας, ἀλλά καί ἐν χαρᾷ καί εὐφροσύνῃ ἔναντι τοῦ ἐκτυλισσομένου ἐνώπιον τῆς ἱστορίας καί ἐνώπιον τῶν πηλίνων ὀφθαλμῶν μας «δράματος» τῆς ἐπὶ 450 ἔτη λειτουργίας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας, σᾶς μεταφέρω τόν πατρικόν καί συγχρόνως συγχαρητήριον χαιρετισμόν ἐπαίνου καί εὐχῶν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κυρίου Βαρθολομαίου καί τῆς Μητρός Ἐκκλησίας, εἰς τήν κανονικὴν κληρουχίαν τῆς ὁποίας ἀνήκει καί ὑπάγεται καί τό «Σταυροπήγιον» τοῦτο, ὁ Ἱερός Ναός, καί τό Φλαγγιανόν Φροντιστήριον καί ἡ συνέχεια αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1951 καί ἐξῆς, ἥτοι τό Ἰνστιτούτον Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, καί βεβαίως καί πρωτίστως ἡ Ἀδελφότης ἡ Κοινότης σας, ἡ ἀριθμοῦσα ζωὴν καί μαρτυρίαν προσφορᾶς πέντε καί πλέον αἰώνων.

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοί καί πατέρες, Σεβασμιώτατε καί φίλτατε ἀδελφέ ἅγιε Ἰταλίας κύριε Πολύκαρπε, ὁ καθ' ἡμέραν κενούμενος ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου σου, Θεοφιλέστατε ἅγιε Κρατείας, Ἐξοχωτάτη κυρία Πρέσβυ τῆς Ἑλλάδος, Ἐντιμότατε κύριε Πρόεδρε τῆς Κοινότητος Βενετίας,

Ἐλλογιμώτατοι Καθηγηταί καί πᾶσα παροῦσα κατά τήν ἐπιστημονικήν ταύτην Ἡμερίδα ψυχή.

Συνεκεντρώθημεν διά νά τιμήσωμεν καί νά ἀξιολογήσωμεν σεῖς ἐπιστημονικῶς, καί ἡμεῖς οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἐκκλησιαστικῶς, τήν σημασίαν μιᾶς ἐπετείου τῆς ἐνταῦθα παρουσίας καί ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου εὐσεβοῦς Γένους, ἡ ὁποία ἔγκειται κυρίως εἰς τό ὅτι διετῆρει «ἀνοικτόν τόν δίαυλον τῆς ἐπικοινωνίας μέ τήν Δύσιν καί τήν παιδείαν τῆς Εὐρώπης», κατά τήν ἐκτίμησιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Πασχάλη Κιτρομηλίδη.

Μεγίστης σημασίας ὑπῆρξε καί ἡ λειτουργία τῶν Ἑλληνικῶν Τυπογραφείων ἐν Βενετίᾳ, εἰς τά ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνας ἐξεδίδοντο τύποις ἅπαντα σχεδόν τά Ἑλληνικά βιβλία, ἰδίως τά ἐκκλησιαστικά, ἀλλά καί ἡ ὅλη κοσμική γραμματεία, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τά κείμενα τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας, κλπ.

Ἡ Βενετία ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ πηγή ὅχι μόνον ἐνισχύσεως, ἀλλά καί συντηρήσεως τῆς παιδείας τοῦ ὑποδούλου τότε Γένους. Ὑπῆρξε κέντρον παραγωγῆς τῆς Μεταβυζαντινῆς τέχνης μέ δημιουργούς τούς Δομήνικον Θεοτοκόπουλον, Μιχαήλ Δαμασκηνόν, Ἰωάννην Κύπριον καί ἄλλους μεγάλους ζωγράφους, ὡς τεκμηριώνει ἐπιστημονικῶς ἡ Ὁμότιμος Καθηγήτρια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου ἐν εὐφήμες γνωστῷ πονήματί της.

Ἡ Βενετία, πόλις τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν, ἀρρήκτως συνδεδεμένη μέ τό Οἰκουμενικόν μας Πατριαρχεῖον, μέ τό Βυζάντιον καί τήν πολιτιστικήν μας κληρονομία, ἀποτελεῖ τήν πρώτην ὁργανωμένην ἐκκλησιαστικήν Κοινότητα ἢ Ἀδελφότητα, ἡ ὁποία ἰδρύθη ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ καί ὡς ἐκ τούτου σημεῖον ἀναφορᾶς τῆς ὁργανώσεως τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Διασπορᾶς.

Ἄς μή λησμονῆται ὅτι τό σύνολον σχεδόν τοῦ Ὁρθοδόξου λαοῦ ἐν Βενετίᾳ προήρχετο ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ἐποικμαίνετο δέ ἐπὶ πολλούς αἰῶνας ὑπὸ προκατόχων τῆς ταπεινότητός μου αἰοιδίμων Μητροπολιτῶν Φιλαδελφείας.

Ἄς ἀναφερθῇ καί κατά τήν ἱστορικήν ἐπέτειον ταύτην τό ὄνομα τοῦ κλεινοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Γαβριήλ Σεβήρου (1577-1616), τῆς μεγάλης ταύτης μορφῆς, ἡ ὁποία μετ' ἀκραιφνοῦς Ὁρθοδόξου πίστεως, διπλωματικῆς θεωρήσεως καί ἀντιμετωπίσεως τῶν ποικίλων ὑποθέσεων, ὑπομονῆς, καρτερίας καί ἀντοχῆς, καθιέρωσε τήν Ὁρθοδοξίαν ἐν Βενετίᾳ καί διά τοῦ κύρους καί τῶν προσόντων του ἀντιμετώπισε διαφοράς καί προβλήματα ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξύ ὁμογενῶν τῆς Βενετίας, τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καί τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν.

Μακρά σειρά κληρικῶν διηκόνησαν ἐν Βενετίᾳ πρό τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ μας Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ὁ Μιχαήλ τοῦ ποτέ Κοσμᾶ, ὁ Ἀσάνης ἢ Ἀρσένης, ὁ Ἰωάννης καί ὁ Ἀκάκιος, κατά τό πρῶτον ἥμισυ τοῦ 15^{ου} αἰῶνος· ὁ Γεώργιος Τριβίζος καί ὁ Ἰωάννης Ρῶσος, ἐκ Κρήτης, γνωστοί κωδικογράφοι, κατά τό δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἰδίου αἰῶνος· οἱ λόγιοι καί συγγραφεῖς μακαριστοί Ἰωαννίκιος Καρτᾶνος, Ἀρσένιος Ἀποστόλης καί Νικόλαος Μαλαξός· καί ὁ ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ κατά τήν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀνεγέρσεώς του Ἰωάννης Ναθαναήλ.

Λόγω τῆς σημασίας διά τά καθ' ἡμᾶς ἐν γένει τῆς Ὁρθοδόξου Ἀδελφότητος ἐν Βενετίᾳ, ἔσχεν αὕτη τό προνόμιον νά ἀποτελῇ τήν μόνην Κοινότητα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ

Διασπορά, ἐν τῇ ὁποία ἐπὶ μακρόν χρονικόν διάστημα εἶχον τὴν ἔδραν των οἱ ἐμπερίστατοι τότε Μητροπολίται Φιλαδελφείας.

Περὶ πάντων ὅμως τούτων καὶ ἰδιαίτερως διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, θὰ ὁμιλήσουν οἱ εἰδήμονες ἐπιστήμονες κατὰ τὴν ἐπετειακὴν ταύτην ἡμερίδα, τοὺς ὁποίους μετὰ προσοχῆς θὰ παρακολουθήσωμεν καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ διδαχθῶμεν πολλά.

Ἄς ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ὁμιλοῦντα ἡ ὑπογράμμισις μόνον τῆς ἀσβέστου πίστεως τῶν Ὁρθοδόξων ὁμογενῶν τῆς Βενετίας, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ μηδενός καὶ μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν ἵδρυσαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν Κοινότητα κατὰ τὸ ἔτος 1498, λαβόντες τὴν ἐπίσημον ἄδειαν τῶν Βενετικῶν ἀρχῶν ἀνεγέρσεως Ναοῦ μετὰ 13ετίαν (1511) καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀπαιτουμένης τότε «Παπικῆς Βούλας» κατὰ τὸ ἔτος 1514. Αἱ ἐργασίαι ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ ἤρξαντο τὸ ἔτος 1536 καὶ ὠλοκληρώθησαν τὸ 1573, συμφώνως πρὸς τὰ ἀναφερόμενα ἐν ἐντετειχισμένῃ ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ ἀναμνηστικῇ πλακί.

Προερχόμενος όμως έκ του Κέντρου της Όρθοδοξίας καί εύρισκόμενος εις τό κυριώτερον «κέντρον» της όμογενειακής παιδείας, παρακαλῶ νά μοί έπιτραπῇ ή άναφορά, κατά την έπετειακήν ταύτην έκδήλωσιν, ένώπιον τών έκλεκτών συμμετεχόντων της Ημερίδος, εις δύο ιστορικής σημασίας, από εκπαιδευτικής καί έκκλησιαστικής έπόψεως, σταθμούς προσφορᾶς, έξαίροντας τοῦτο μέν τάς σχέσεις Οίκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί Όρθοδόξου έν Βενετία Κοινότητος, τοῦτο δέ την άκμήν της τελευταίας εις πάντας σχεδόν τούς τομεῖς της Όρθοδόξου μαρτυρίας μέ ιδιαίτεράν έμφασιν εις την παιδείαν του Γένους.

Α. Έν Βενετία ιδρύθη λίαν ένωρίς ή Φλαγγίνειος Σχολή ή Φλαγγιανόν Έλληνομουσεῖον ή Φλαγγιανόν Φροντιστήριον (Collegio Flangini) (1665-1797), ή μετέπειτα Φλαγγίνειος Έλληνική Σχολή (Scuola Greca di Flangini) (1824- 1905), ή όποία καί άνεδείχθη άνώτερον, διά νά μή λεχθῇ άνώτατον, Έλληνικόν Έκπαιδευτήριον, πύλη τών Έλλήνων σπουδαστῶν έν τῷ μεγαλυνύμῳ ιστορικῷ Πανεπιστημίῳ της Παδούης.

Η άκμή του εκπαιδευτηρίου τούτου ώδήγησε τόν Πατριάρχην Ίωακείμ τόν Γ΄ «εις έκφρασιν έγκαρδίου πόθου» αὐτοῦ πρός την Κοινότητα, «πρός σπουδαιάν ώφέλειαν της Έκκλησίας καί του Γένους άποβλέποντος». Πρόκειται περί της «υπό την προστασίαν καί φροντίδα της Ίερᾶς Έκκλησίας καί Κοινότητος» Βενετίας συστάσεως Σχολῆς έν Βενετία, έν ἣ υπό την διδασκαλίαν δύο καθηγητῶν, ενός Όρθοδόξου καί ενός έτεροδόξου, άμφοτέρων διακεκριμένων καί όνομαστῶν «επί ύψηλῇ θεολογικῇ έπιστημονικῇ παιδείᾳ» καί άποστολῆς διπλωματούχων ιεροσπουδαστῶν της Ίερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς της Χάλκης, έχόντων τόν βαθμόν ᾄριστα έν τοῖς διπλώμασιν αὐτῶν, ἵνα «τελειοποιῶνται επί τριετίαν εις την θεολογικήν έπιστήμην... ὅπως οὕτω βαθμηδόν άποκτήσωμεν άνωτέρους τινάς κληρικούς φέροντας τόν έμπρέποντα χαρακτήρα, έμπεφορημένους υγιῶν άρχῶν καί ικανούς διά τό διοικητικόν της Έκκλησίας, δι΄ ὃ μεγίστη ύπάρχει άνάγκη άνδρῶν ύψηλοτέρας πνευματικῆς καί ήθικῆς μορφώσεως. Την Έκκλησιαστικήν καί Έθνικήν ταύτην άνάγκην έάν άναλάβῃ ἵνα θεραπεύσῃ ή ύμετέρα Κοινότης, τό έργον αὐτῆς άπηχήσῃ εύφήμως καί μετά θερμῶν έπαίνων καθ΄ ὅλον τόν έκκλησιαστικόν καί έθνικόν ὀρίζοντα, καί τό ὄνομα τῶν συντελεσόντων μνημονευθῆσεται έν γενεαῖς γενεῶν. Καί ἴσως μέν έκ πρώτης ὀψεως ή άπαιτηθησομένη δαπάνη θεωρηθῇ πως βαρεῖα αλλά, λαμβανομένης ύπ΄ ὄψιν της μεγάλης του έργου σημασίας καί της άνεκτιμήτου κοινῆς ώφελείας, έλπίζομεν ὅτι ή θυσία κριθῆσεται ούχί δυσανάλογος πρός την σπουδαιότητα του άποτελέσματος καί έξευρεθῆσονται, μετά μελέτην του θέματος τούτου, τά πρός πραγματοποίησιν μέσα παρά της αὐτόθι γεναιόφροσι καί λίαν ύμῖν άγαπητοῖς έν πνεύματι υιοῦς...», γράφει αὐτολεξεῖ Ίωακείμ ὁ Γ΄ πρός τόν τότε Πρόεδρον της Κοινότητος¹.

Η άπάντησις του Προέδρου υπῆρξε διά γράμματος αὐτοῦ από 5^{ης} Μαΐου 1902 συγκινητική, ὥστε ὁ Πατριάρχης νά επαινῇ «... τά ιερά καί εύγενῆ αἰσθημάτα εύσεβείας, φιλογενείας καί υἱικῆς άγάπης» τῶν μελῶν της Αδελφότητος· νά συγχαίρῃ επί τῇ «άποδοχῇ κατ΄ άρχήν της προτάσεως»· νά διαδηλοῖ άπαντητικῶς την χαράν

¹ Γράμμα Πατριάρχου Ίωακείμ Γ΄ πρός τόν Πρόεδρον της Κοινότητος Λεωνίδα Γιαννιώτην, από 11ης Φεβρουαρίου 1902, Κῶδιξ Α΄ 74, σελ. 53.

διότι «έξετιμήθη προσηκόντως ή σπουδαιότης τής ιδέας καί ή έκ ταύτης ώφέλεια... καί ιδία επί τή έκφραζομένη πεποιθήσει ότι ό τής θεαρέστου ταύτης ιδέας σπόρος έσπάρη εις γήν άγαθήν καί έλπιστέον άρα ότι έλεύσεται καί ή ήμέρα τής βλαστήσεως καί καρποφορίας»².

Β. Άσφαλώς όμως ό χαιρετισμός προς τήν έπετειακήν ήμερίδα ταύτην του έκπροσώπου του Οίκουμενικοῦ Πατριάρχου, του τιμηθέντος διά του όνόματος του μεγάλου καί κλεινοῦ τέκνου τής Ίμβρου, θά ήτο έλλιπής, εάν δέν έγίνετο μνεία τής παρουσίας καί προσφορᾶς του μεγάλου άνδρός Ίερομονάχου Βαρθολομαίου του Ίμβρίου καί Κουτλουμουσιανοῦ, του «άρεταῖς καί πλεονεκτήμασι κεκοσμημένου», όστις καί μετακαλεῖται εις Βενετίαν δι' άποστολῆς εις Μασσαλίαν, ένθα διέτριβεν, «έπισήμων τε καί γνωρίμων αὐτοῦ, ίνα παρακαλέσωσιν αὐτόν, μεταναστεύσας έκεῖσε ν' αναλάβη τήν διεύθυνσιν του Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου καί τήν έν αὐτῷ διδασκαλίαν τῶν έλληνικῶν γραμμάτων, έν ειδότες ότι αὐτός μόνος ήτο κατάλληλος προς αληθῆ μόρφωσιν τέκνων».

Ο Βαρθολομαῖος όμως άν καί διετέλει σχεδόν άργός, συναισθανόμενος τό μέγεθος του προτεινομένου έργου, κατ' άρχάς μέν άρνεῖται, μετά ταῦτα δέ ιδών τό άκαμπτον τῶν άποσταλέντων, επικαλεῖται καί πάλιν τήν έξ ὕψους αντίληψιν του Παντοδυνάμου, καί μετά δυσθυμίας, διότι αναλαμβάνει τήν εύθύνην τής τῶν άθῶων τέκνων μορφώσεως, παρακολουθεῖ τοῖς άποσταλεῖσι.

Καί άρχικῶς μέν σημειωτέον ότι πρῶτον αὐτοῦ έργον έν Βενετίᾳ ήν, (μόλις επί τής έδρας καθήσαντος), «τό ένσπεῖραι καί έμπνεῦσαι εις τάς άπαλὰς τῶν έμπιστευθέντων παίδων καρδίας τόν φόβον του Θεοῦ καί τήν προς τά καλά κλίσιν», όπερ μαρτυρεῖ τό υπ' αὐτοῦ συναρμολογηθέν καί έκδοθέν «Προσευχητάριον» προς χρῆσιν τῶν παίδων, έμπεριέχον προς ταῖς διαφόροις εύχαῖς τάς δέκα έντολὰς του Θεοῦ Νόμου καί τινας διδασκαλίας «Κανόνας του Βίου» έπιγραφόμενας.

Τό μικρόν μέν τοῦτο αλλά μέγα τήν χρῆσιν Προσευχητάριον οὐ μόνον υπό τῶν Βενετῶν έπηνέθη καί έθαυμάσθη, αλλά καί ὕφ' άπάσης τής Όρθοδόξου Ελλάδος. Ο έγκριτος «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως έν τῷ φύλλῳ αὐτοῦ τής 19^{ης} Ιουλίου 1868 δημοσιεύει έπιστολήν Ιωάννου του Καποδιστρίου, του Κυβερνήτου τής Ελλάδος, ήν έπεμψε προς τόν σοφόν Άνδρέαν Μουστοξύδην, ίνα οὔτος προτρέψη τόν Βαρθολομαῖον εις συγγραφήν καί μεγαλυτέρου τοιούτου, εις χρῆσιν άνδρῶν, καί Κατηχήσεως. Δεύτερον δέ μή ὕπαρχούσης Γραμματικῆς προς πάντας κατάλληλου, ήναγκάσθη ό Βαρθολομαῖος νά συντάξη καί τυπώση κατ' έρωταπόκρισιν «Εἰσαγωγήν Γραμματικῆς» ανάλογον ταῖς δυνάμεσι τῶν έαυτοῦ μαθητῶν, ή κατ' άλλους αὐτοῖ οἱ μαθηταί λαμβάνοντες καθ' έκάστην έκ τής παραδόσεως παρ' αὐτοῦ σημειώσεις κατ' έρωταπόκρισιν έτύπωσαν αὐτάς· ή δέ πρόοδος τούτων ὕπηγόρευσε αὐτῷ τήν σύνταξιν καί έκτύπωσιν τό δεύτερον Γραμματικῆς τελειότερας κατ' έρωταπόκρισιν ὡσαύτως, ήτις καί υπό πάντων τῶν Έλλήνων παραδεκτή έγένετο. Προσέτι δέ καί άλλην δύναται τις άπόδειξιν περί τής καλῆς διαγωγῆς του έργου αὐτοῦ νά φέρη, τήν τιμήν καί τό σέβας, άτινα προς αὐτόν άπαντες οἱ Βενετοί καί αὐτοῖ μάλιστα οἱ Ιταλοί έπεδεικνυσαν, (καθ' όσον καί Ιταλόπαιδες οὐκ όλίγοι έφοίτων παρ' αὐτῷ, τήν Ιταλικήν καλῶς έπισταμένῳ). Καί τοῦτο πάλιν μαρτυροῦν πολλά καί διάφορα, μάλιστα δέ τό έξῆς, όπερ καί τήν μετριότητα συνάμα καί τήν ταπεινοφροσύνην Βαρθολομαίου του Ίμβρίου δεικνύει: Πολλάκις παρεκάλεσαν αὐτόν νά άφήση έν τῷ Φροντιστηρίῳ τήν έαυτοῦ προσωπογραφίαν, καί μή είσακουσθέντες κατορθώνουν τοῦτο διά δόλου ὡς

² Κῶδιξ Α' 74, Αριθμ. Πρωτ. 3844, 27 Ιουνίου 1902, σελ. 261.

ἐξῆς: Ἡμέραν τινά προσκληθέντος ὑπό τινος τῶν πρώτων εἰς δεῖπνον, ἐνῷ ἐπὶ ἔδρας ἐκάθητο ἐν τῷ τούτου κήπῳ, πίνων ἀμερίμνως καφέ καὶ διαλεγόμενος, ζωγράφος τις κρυφίως, διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τούτου, τὸν ζωγραφίζει, τούτου οὐδόλως ἐννοήσαντος, μετὰ τινος δὲ ἡμέρας παρατηρεῖ αὐτὴν ὡς ἐκ θαύματος ἐν ταῖς πρωτίσταις τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀνηρτημένην, ὅπερ οὐκ ὀλίγον δυσηρέστησεν αὐτόν.

Ἄλλ' ἄρα ὁ Βαρθολομαῖος διὰ τῶν τοιούτων, καθ' ὅτι οὐκ εἰσι τοῦ τυχόντος Βαρθολομαίου, μέγας ἐγένετο; Οὐχὶ βεβαίως, ἀλλὰ δι' ἄλλα πολὺ τούτων κράτιστα καὶ ὑπέρτερα, ὧν ἓν ἐστὶ καὶ τοῦτο, ὅπερ καὶ μόνον ἀρκεῖ πρὸς αἰωνίαν καὶ ἀγήρατον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μνήμην, ἥτοι ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη διόρθωσις καὶ βελτιώσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καὶ ἐκκαθάρσις αὐτῶν ὑπὸ τῶν πολλῶν παρεισφρυσάντων σφαλμάτων οὐ μόνον τὸν ρυθμόν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐννοίας διαφθειρόντων, πρᾶγμα δυσχερέστατον μὲν, τολμηρότατον καὶ ὀλιγίστοις προσῆκον, κοινωφελέστατον ὅμως, καὶ θεοφιλέστατον.

Καὶ ὁ Βαρθολομαῖος ὁ Ἰμβριος καὶ μοναχὸς Κουτλουμουσιανὸς ταῦτα πάντα βλέπων καὶ συλλογιζόμενος, καὶ μὴ ἀνεχόμενος ὅμως εἰσέτι τὴν τοιαύτην τῶν ἱερῶν βιβλίων διαφθοράν, οὔτε δειλιᾷ, οὐδέ τὰς παρά τῶν ἀντιπάλων κατηγορίας φοβεῖται, οὐδέ πόνων φείδεται, (ἀεὶ φίλεργος ὢν), ἀπέναντι τοῦ θεαρέστου τούτου ἔργου, ἀλλὰ πεποιθὼς εἰς τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν, ἄπτεται τοῦ ἔργου. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Βενετίᾳ διαμονῆς αὐτοῦ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς τοῦ Ὁρολογίου, ὁσάκις εὑρίσκει καιρὸν ἀναπαύσεως ἀπὸ τῶν ἀκαμάτων καὶ ἀγρύπνων μεριμνῶν καὶ ἀσχολιῶν τῆς διευθύνσεως, καθῆκον ἐθεώρησε νὰ ζητήσῃ κατὰ πρῶτον τὴν περί τούτου ἄδειαν καὶ συμβουλὴν τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Α'. Γράφει λοιπὸν πρὸς αὐτόν ζητῶν συνάμα τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐὰν πρέπει νὰ παραλείψῃ δυὸ τῶν τῆς Μεταλήψεως εὐχῶν, ἐκθέτων τὸν λόγον, δι' ὃν νομίζει αὐτάς παραλειπτέας. Ὁ δὲ Πατριάρχης πέμπει πρὸς αὐτόν φυλλάδιόν τι, περιέχον σημειώσεις, καθ' ἃς ὥφειλε νὰ διεξαγάγῃ τὸ ἔργον. Ταύτας τὰς βελτιώσεις ὁ Βαρθολομαῖος πραγματοποιήσας, ἐκδώσας καὶ ἀποπέμψας πρὸς χρῆσιν τῶν ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τὸ κοινότατον τοῦτο καὶ χρησιμώτατον βιβλίον, τινές, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἴτε ἐκ τοῦ πρὸς αὐτόν φθόνου κινούμενοι, εἴτε ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ ἐπιπολαιότητος μὴ ἐξετάζοντες διὰ τί οὕτως ἔπραξε, καινοτόμον αὐτόν ἐκατηγόρησαν, ἀλλ' «ἡ ἀλήθεια βασιλεύει», διό καὶ χαίρειν αὐτοὺς οὐκ εἶασεν. Οὐ μόνον δὲ τὰς ἐν αὐτῷ προσευχὰς ἐτακτοποίησε καὶ ἐβελτίωσε, διαιρέσας αὐτὸ εἰς τρία μέρη, ἀλλὰ προσήρτησε συνάμα καὶ συνοπτικὴν εἰς ἕκαστον Ἅγιον βιογραφίαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν, δι' ἃς οὐ μικροὺς ἐπαίνους, καὶ παρά τῶν νουνεχῶν καὶ σοφῶν ἔλαβε³.

Μετὰ δὲ τοῦτο διώρθωσε καὶ ἐξέδωσε καὶ τὸ Πεντηκοστάριον, ἐν Βενετίᾳ ὁ κλεινὸς καὶ σοφὸς Βαρθολομαῖος, ὁ τρόπων μέτοχος τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ Ἀποστόλου.

Οὕτω λοιπὸν ὁ μέγας ἐκεῖνος τὸν νοῦν, ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν, εὐγενὴς τὴν καρδίαν, ἀκραιφνὴς τὸν χαρακτῆρα ἔζησε καὶ διήνυσεν τὸν παροδικὸν καὶ ἐπὶ κληρον βίον του ἐν

³ Βλ. Ὁρολόγιον τὸ Μέγα, περιέχον ἅπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἀκολουθίαν κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἐξαιρέτως τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ εὐαγίων Μοναστηρίων, διορθωθέν καὶ εἰς τρία μέρη διαιρεθέν, ἀδεία Πατριαρχικῇ, ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου, ὑφ' οὗ προσετέθη καὶ σύντομος ἱστορία πασῶν τῶν ἐορτῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ καὶ πολλῶν τῶν τοῦ Μηνολογίου ἁγίων. Ἐκδοσις Νεωτάτη ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀυταδέλφων Ἰωάννου καὶ Σπυρίδωνος τῶν Βελουδῶν. Ἐνέτησιν, Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. 1875

τῇ Βενετίᾳ τῶν Ἑλλήνων, ὡς οἱ μεγάλοι καὶ βαθύρροες ποταμοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες πολλάκις πρότερον κοιλάδας καὶ πεδιάδας καταρδεύσαντες καὶ γονιμοποιήσαντες καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά τὴν ζωοπάροχον εὐλογίαν ἐπιδαψιλεύσαντες, πλατεῖς καὶ μεγαλοπρεπεῖς εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἦδύνατο νὰ καυχᾶται σεμνοπρεπῶς ὁ ἀοίδιμος ἱερός ἀνὴρ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι διήνυσεν τό τριπλοῦν αὐτοῦ καὶ δολιχόσκιον στάδιον ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα «ἐτέθη κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος» ὡς κῆρυξ πολυχρόνιος καὶ μεγαλοφωνότατος τοῦ θείου λόγου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ὡς ἀγωνιστὴς ἀκαταμάχητος ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καὶ τῶν παραστάσεων καὶ παραδόσεων ἡμῶν καὶ ὡς ἐργάτης ἀνεπαίσχυντος ὀρθοτομῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· ὡς ἀπόστολος παραμυθητὴς καὶ ἄγρυπνος φύλαξ ἄνωθεν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ἀποσταλεῖς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Βενετίᾳ καὶ τῇ ἁλλοδαπῇ Ὀρθοδόξους ἀδελφούς· ὡς διδάσκαλος γηραιός καὶ πολυσέβαστος πολλὰ σὺν ἀτρύτοις πόνοις καὶ μόχθοις μοχθήσας καὶ διδάξας, συγγράψας καὶ δαπανήσας ὑπὲρ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους, συνόμιλος καὶ συνεργασθεὶς ὁ ὅσιος μετὰ τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικοδήμου Ἀγιορείτου. Σώζεται τεμαχισμένη ἀλληλογραφία τῶν δύο ἀνδρῶν, ἥτις ἀξιολογηθῆσεται, σὺν Θεῷ, ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἴη αὐτοῦ ἡ μνήμη ἀθάνατος, καὶ ἡ πρὸς πάντας εὐεργεσία ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντος Γένους.

Σεβασμιώτατε ἀδελφέ καὶ φίλε ἐκ παλαιοῦ ἅγιε Ἰταλίας κύριε Πολύκαρπε,

Πατέρες καὶ ἀδελφοί,

Ἐξοχωτάτη, Ἐλλογιμώτατοι, Ἐντιμώτατοι, Φίλες καὶ Φίλοι,

Ἐπαναλαμβάνων τάς πρὸς πάντας καὶ πάσας εὐχάς καὶ εὐλογίας τοῦ σεπτοῦ ἐντολέως μου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ἐπισημαίνω καὶ ὑπογραμμίζω ἅπαξ ἔτι τὴν τεκμηριωμένως μοναδικὴν σχέσιν τῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Σᾶς εὐχαριστῶ.